

Leserbrev til «Stavanger Aftenblad» (oktober 2019)

FEIRINGEN AV RIKSSAMLINGSJUBILEET I ÅR 2022

Om snaue 3 år kan man feire 1150-års jubileet for Rikssamlingen i Norge, som skjedde ved slaget i Hafrsfjord en gang på sommeren i år 872.

Jeg har samlet en del stoff om Rikssamlingen i min blogg <http://www.mitsem-blogg.com/430771590>. Det første dokument her er NRK's reportasje om feiringen av 1100-års jubileet for rikssamlingen 17. juni 1972. Når man klikker på trekanten i åpningsbildet, skal filmen rulle av seg selv, med lyd fra talene, osv.

Bildet under er fra jubileumsfeiringen i år 1972 og viser daværende ordfører i Sola kommune, Ole Gabriel Ueland som ser på at Kong Olav V signerer med sitt navn på bautasteinen på Ytraberget (til høyre på bildet), under teksten «Harald» (Hårfagre) «872».

Foto: Leif Berge, «Stavanger Aftenblad».

Kanskje vil hans sønn Kong Harald V signere bautasteinen ved 1150-års jubileet 18. juni 2022, med medhjelp av sønnesønnen til ordføreren på bildet, Ole Ueland (mangeårig ordfører i Sola, nå fylkestingrepresentant).

Legg merke til den store folkemengden som har slått seg ned på Indraberget (bak kongen på bildet, «flere tusen», iflg. Aftenbladet). I det naturlige amfi her kan man anlegge et friluftsteater med direkte utsikt til «Sverd i fjell»-monumentet i Møllebukta (som ble avduket av Kong Olav i 1983) . Det naturlige

amfi som Indraberget utgjør er det perfekte sted for et permanent friluftsteater for minst 5.000 tilskuere, beskyttet av seilduk. Her kan man få en stor scene på det flate området mellom Indraberget og Ytraberget. Scenen kan få en bryggekant mot vannet, slik at vikingskip kan seile like inn til scenen og bli del av handlingen. Jeg ser for meg at det kan skje med operasnutten «Brede seil over Nordsjø går» av Bjørnstjerne Bjørnson, tonesatt av Friedrich August Reissiger. Egil Skjalgsson, som ifølge sangen sto høyt på skansen og speidet etter sin svoger Olav Tryggvason og Ormen Lange; seilte jo ut fra sin Sola-gård i nærområdet!

Dette vil også bli det ideelle sted for fremføringen av «Rygerkongen» (operaen om Erling Skjalgsson), syngespillet om Harald Hårfagre, en opera om Harald Hårfagre som er under arbeid, familiemusikalen «Harald Dovrefostre» (om Harald Hårfagres opphold hos Dovregubben som barn), og flere andre syngespill/operaer.

1150-års jubileet for Rikssamlingen

Aftenbladet har tatt opp feiringen av 1150-års jubileet for Rikssamlingen i en artikkel 22. oktober 2019, Artikkelen er inntatt som dokument «20191022 SA Rikssamlingsjubileum.pdf» i kapitlet om **Rikssamlingsstedet** i min blogg (mitsem-blogg.com). Artikkelen sier at «I 1972 var Kong Olav på besøk på besøk på Ytraberget», men presiserer ikke at dette var den offisielle feiring av 1100-års jubileet for Rikssamlingen. Jeg savner også en klar presisering av at 1150-års dagen for Rikssamlingen også bør feires på Ytraberget, som Rikssamlingsstedet i Norge.

Det sies i artikkelen til Aftenbladet at Rikssamlingen startet på Vestlandet og ble i hovedsak avsluttet med slaget på Stiklestad i 1030. Det er vel helt feil, også (og særlig) hvis det er sagt av Erik Landmark, som av Rogaland fylkeskommune er gitt en lederrolle for jubileet. Snorre Sturlasson skrev i ca. 1220 om slaget i Hafrsfjord i 872: «Etter dette slaget møtte kong Harald ingen motstand i Norge.» Rikssamlingen ble derfor i hovedsak gjennomført i Hafrsfjord.

Jeg har vel lenge oppfattet at noen historikere gjerne vil gjøre Stiklestad til mer enn det det er, som et slags Rikssamlingsted. Det var det ikke. Det var stedet for en trefning der en overlegen bondeflokk kvittet seg med en pøbel av en viking som hadde gjort seg upopulær alle steder, ikke minst i Trøndelag og i Rogaland (i Rogaland etter at Erling Skjalgsson falt ved Bokn drøyt ett år tidligere). Det var den senere kanonisering som etablerte hans betydning som en skytsengel for landet, og ikke ting han gjorde mens han levde.

Oppvurderingen av slaget på Stiklestad representerer en uvitenskapelig nedvurdering av betydningen av Slaget i Hafrsfjord som det er noe vanskelig å forstå og akseptere av områdets ledende avis, også hvis avisen har kopiert det andre har skrevet.

Ingen tvil om at Norge ble samlet på Ytraberget

Slaget i Hafrsfjord skjedde selvfølgelig i selve Hafrsfjord, etter at Harald Hårfagre hadde seilt inn i fjorden med sin store hær. De småkonger som sto mot ham - sagaen nevner at Kong Kjetve og Tore Haklang seilte inn etterpå. Det gjorde kanskje også irskekongen Olav Kvite, som forsvant fra historien på denne tiden. Det kom til et veldig slag inne i fjorden, formodentlig rett utenfor Ytraberget. I følge Snorre Sturlasons «Heimkringla» flyktet Kong Kjetve opp på en holme der det var lett å forsvare seg (han tok holmen til skjold, skrev Torbjørn Hornklove i Haraldskvedet, og siden flyktet hele hæren deres, noen på skipene mens andre løp opp på land og tok landeveien syd over Jæren.

Slaget ble altså både påbegynt og avsluttet på holmen som de tapende vikinger flyktet opp på. Det er derfor god grunn til å regne holmen som Rikssamlingsstedet.

Jeg tror ikke det er noen i dag som betviler at holmen som ble tatt til skjold var Ytraberget. Det var bare Ytraberget som kunne tas til skjold, med sine bratte sider ned fra toppen, og ned til sjøen. Det var også bare holmen Ytraberget som tillot landfast evakuering over Jæren når alt var tapt. På grunn av landhevningen (se kapittel «7. Når var Ytraberget en holme?.pdf» i dokument «Rikssamlingsstedet» i bloggen) kunne man nok gå, og i alle fall vasse, rundt Ytraberget på tiden for slaget i Hafrsfjord. Men man kunne ikke seile rundt, og den var nok fortsatt betraktet som en holme, som den også var i tidligere tider.

Sola Historielag skriver på sin hjemmeside: «Bygdeborgen på Ytraberget er nok den mest kjente i Norge, siden man lenge har antatt at det var her kong Kjetve flyktet etter å ha tapt slaget mot Harald Hårfagre i Hafrsfjord.»

Wikipedia bidrar med dette: «Hafrsfjordkvadet nevner også at Kong Kjetve søkte tilflukt på en holme. Den befesta holmen som er nevnt i kvadet kan vanskelig være noen annen enn Ytraberget. Trolig har slaget stått like utenfor her. Da kong Kjetve og mennene hans ikke lenger greide å holde stand mot Harald og mennene hans, søkte de tilflukt på bygdeborgen. Alt da kan den ha vært gammel og ligget brakk i flere hundre år.»

Den ytterste holmen, Ytraberget, med en gammel borgruin, er fredet. Det begrenser hva man kan gjøre på stedet.

Så vidt jeg forstår, vil fredningen ikke være til hinder for utsprengning av store haller inne i fjellet.

Hvis det er noe vi kan i dette området, så er det å sprengte store hulrom i fjell. Her kan Arkeologisk Museum få sitt lenge etterlengtede vikingtids-museum. Håpet om et nybygg i tilknytning til dagens museumsbygning ved Våland er vel ikke lenger levende - de glemte visst helt å klage over årets statsbudsjett! Kanskje er det et forrektige vikingtidsmuseum inne i Ytraberget som er løsningen? I Norge har man ikke noe virkelig vikingtidsmuseum lik de man har i Dublin i Irland og York i England.

Det at Ytraberget er fredet, kan neppe hindre at borgruinen på toppen blir skikkelig undersøkt med arkeologisk utgravning. Arkeologisk utgravning kan bli en stor attraksjon i seg selv, slik man har sett mange steder der pågående utgravning skjer i tilknytning til et historisk sted.

En gammel borg, men ikke noen bygdeborg

Borgruinen på Ytraberget var lenge oppfattet som en bygdeborg. Det tror jeg er helt feil, Den var til nedfalls i folkevandringstiden, da bygdeborgene oppsto andre steder, og man har virkelige bygdeborger flere steder i nærområdet. Ytraberget var ikke noe sted der man kunne skjule seg og sine rikdommer - alt kunne observeres hele veien rundt. Og man hadde ikke noen vannkilde.

Jeg tror borgen på toppen av Ytraberget var en norsk parallell til Jomsborg, der man laget og oppbevarte våpen. trente i våpenbruk, og planla angrep, m.m.. Borgen ble sikkert anlagt på tiden for de eldste naust i Sola.

For ca. 10 år siden var det en utstilling på Arkeologisk museum i Stavanger av funn som var gjort i Illerupmyren ved Århus etter flere angrep av vikinger her, de meste av funnene (90 %) var fra år 200 e.Kr. Her fant man ildstål med treverk som kunne knyttes til Rogaland. Det var nok ikke uten grunn at utstillingen ble kalt «Slaget. Ryger på hærferd».

For meg er det selvsagt at de kanskje hundre små båter med padling som fremdrift ikke lå og ropte til hverandre midtfjords når planene skulle legges. Jeg er overbevist om at de møttes i steinborgen på Ytraberget for å diskutere planer og strategier. Jeg har betegnet det som en skandale at steinborgen, og skrentene rundt, aldri har vært gjenstand for arkeologisk utgravning.

Jeg tillater meg å konstatere at de betydelige midler som er brukt til undersøkelse av sjøbunnen rundt Ytraberget har frembrakt akkurat så meget som noen spådde på forhånd: «Ingenting»! Alle har vi vel sett de friske vannstrømmer under Hafrsfjord broen. Under slike forhold råtner alt av tre og organisk materiale vekk, mens alt av jern ruster bort.

Men borgruinen, og området rundt, inklusive de bratte skrenter der vikingene kan ha mistet både det ene og det andre, ligger der klar for utgravning! Bør ikke det skje, og gjerne før Rikssamlingsjubileet?

Grov skisse av Rikssamlingsstedet på Ytraberget

Tegnforklaring: Grønn oval sirkel: Rygerborgen (gammel borg, kanskje fra bronsealderen, under arkeologisk utgravning). Orange oval sirkel: Vikingtidsmuseum (inne i fjellet). Blå firkant: Scenen, med side ut i vannet (for vikingskip som er del av handlingen). Gul trapes: Tribune i naturlig amfi for minst 5000 tilskuere, under beskyttende regnduk, med utsikt rett bort til «Sverd i fjell»-monumentet. Rød og blå stripe: Stier med oppfylt masse til ATV-standard for turister, varetransport og ambulanser. Sort P: Parkeringsområde ved Vågsnesveien (det er også en parkeringsplass ved lekeparken Midgardsormen ved enden av den røde stien). Grønne firkanter: Flytende betongtanker i sommersesongen med landgangsbrygger for for hurtigbåter fra Stavanger, vikingskipkopier fra Møllebukta, kongeskipssjalupper og fritidsbåter. Striplet grå linje: Eksisterende sti, som best kan fjernes.

Min egen grove skisse av hvordan et Rikssamlingssted på Ytraberget kan bli. Parkeringsområdet kan utvides vesentlig, hvis det ikke blir noe av planen om en gondolbane fra Stavanger via Ullandhaug og Indraberget til Stavanger Lufthavn, Sola.

Jeg har vært i kontakt med det verdenskjente norske arkitektforma Snøhetta, som har uttrykt interesse for et oppdrag om skikkelig uttegning av det norske Rikssamlingssted.

Tenk om man kunne finne en norsk donor for uttegning av et slikt prosjekt, hvis ikke staten, Rogaland Fylkeskommune eller kommunene rundt Hafrsfjord tar på seg finansieringen.

Her kan man få en virkelig stor turistattraksjon for byen og fylket.

Idéen om friluftsteater og scene på Indraberget

Idéen om friluftsteater og scene ved Indraberget ble først fremkastet av lederen for Hafrsfjord-spillene, professor Torgrim Titlestad, og daværende kultursjef i Sola kommune, Fred Roland, i desember 2007. Etter flere

strevsomme år med midlertidig tribune og scene i Møllebukta var de på utkikk etter noe som var bedre og mer varig enn Møllebukta. De festet seg da ved det naturlige amfi som Indraberget danner mot Ytraberget med et flatt sceneområde mellom.

Foto: Knut S. Vindfallet. «Fra Stavanger Aftenblad» 20. desember 2007.

Torgrim Titlestad og Fred Roland står på bildet øverst på Indraberget. «Hafrsfjordspillene vil til Sola», het det i en overskrift, med «Urfremføring i 2009 med Eir Inderhaug». Så fort gikk det ikke, men et friluftsteater i det naturlige amfi som Indraberget danner mot Ytraberget bør vel kunne stå ferdig til Riksjubileumsfeiring 18. juni 2022, 1150 år etter slaget i Hafrsfjord.

Møllebukta og Sola Sjø er uegnet

Møllebukta og Sola Sjø har begge sine støttespillere som Rikssamlingssted.

I Møllebukta har man den praktfulle og store monument «Sverd i fjell». Den er adskilt fra Ytraberget med en smal fjordarm, men blir likevel det dominerende element for de som besøker Ytraberget. Møllebukta mangler de ressurser som man trenger på et Rikssamlingssted, bl.a. parkeringsplasser. Stedet har heller ingen kjent tilknytning til slaget i Hafrsfjord.

Det beste (og kanskje eneste) argument for de som støtter Møllebukta som rikssamlingssted, er at den ligger i Stavanger. Mange vil nok likevel mene at stedet der Slaget i Hafrsfjord ble avsluttet, Ytraberget, er det riktige Rikssamlingssted. Den som har sett på filmsnutten fra 1100-års jubileet for Rikssamlingen i 1972, vil se at området har overlegne kvaliteter.

Sola kommune eier 53.992,3 kvm på Ytraberget, og området kan lett utvides til 55.000 kvm. Det arealsom allerede eies av kommunen er tilstrekkelig for utvikling av et skikkelig Rikssamlingsted med friluftsteater, inngangsboder og parkeringsplasser (i tillegg til de romslige parkeringsplasser man allerede har i området).

I Møllebukta eier Stavanger kommune 5 grunnstykker på til sammen 22.522,1 kvm - litt under halvparten av det Sola kommune eier på Ytraberget. Det er ikke tvil om at det er et sjarmerende område, med et flott monument. Alt nå snakker Statens Vegvesen om å fjerne de ca. 50 parkeringsplasser på området. Området er alt for lite til å kunne utvikles til et Rikssamlingssted. Det avgjørende må likevel være at Møllebukta ikke har noen kjent tilknytning til Rikssamlingen.

De som går inn for Møllebukta er snare med å vise til at området utenfor det som Stavanger kommune eier kan erverves for blant annet parkeringsformål. Det vil lett kunne bli de dyreste parkeringsplasser i Norge, selv om man ser bort fra at man også må ha vei til parkeringsområdet (og det kan man vel ikke gjøre?)

På Ytraberget trenger man ikke erverve en eneste kvm for å få tilstrekkelig med parkeringsområder, og veiene til flere parkeringsområder ligger der allerede!

Sola Sjø, i gul flystøysone, er den gamle offisersmessen, med store spisesaler og sikkert hundre overnattingsrom, som Forsvaret klarte å lure Sola kommune til å kjøpe for 36,9 millioner kroner i 2013. I dag - når den store utvidelsen av Sola rådhus er gjennomført - har ikke kommunen noen bruk for eiendommen. Det beste er kanskje å overlate den til gruppen som skal prøve å gjøre noe ut av Dale-komplekset i Sandnes! Klarer de det, kan de kanskje også klare å få noe ut av Sola Sjø! Noe Rikssamlingssted kan det aldri bli!

Det beste ville være om alle politikere, i fylket og i de respektive kommuner, raskt og effektivt, eliminerer Møllebukta og Sola Sjø i sine overlegninger og går inn for en verdig feiring der slaget i Hafrsfjord ble avsluttet - på Ytraberget.

Det er enda mulig å sikre en verdig, årlig feiring av Slaget i Hafrsfjord der det ble avsluttet, på Ytraberget i Hafrsfjord - Norges Rikssamlingssted.